

KS. JANUSZ GREŻLIKOWSKI ^{a, @}

 0000-0002-8538-9208

^a Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; Wydział Prawa Kanonicznego;
Instytut Prawa Kanonicznego, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, PL

[@] J.Grezlikowski@Diecezja.Wloclawek.PL

Katolicka Bydgoszcz w świetle „Dziennika Bydgoskiego” w latach 1920–1939, wybór i oprac. K. Śmigiel i P. Lewandowski, Pelplin : Bernardinum 2024, 1047 s.

Studia nad historią „małych ojczyzn”, kulturowym, społecznym, religijnym oraz kościelnym i religijnym dziedzictwem życia i funkcjonowania ludzi i miasta Bydgoszcz oraz tego rejonu Polski dają wiele ciekawych i interesujących wiadomości, korzyści poznawczych i satysfakcji oraz pozwalają lepiej poznać życie społeczne, kulturowe i religijne, Kościół powszechny i partykularny, wspólnoty lokalne, działalność zgromadzeń zakonnych, ukazując ich wkład w życie społeczne, kulturalne i religijne społeczności lokalnych. Stąd prace historyczne – bo do takich należy zaliczyć prezentowaną publikację mimo, że ma ona charakter bardziej sprawozdawczo-historyczno-twórczy – wymagają zarówno pod względem merytorycznym, jak i formalnym, sporego intelektualnego oraz twórczego wysiłku, porządnej i szczegółowej kwerendy, wyostrożonej uwagi i wszechstronnej metody badawczej. Dlatego z uznaniem, zadowoleniem i szacunkiem należy odnieść się do recenzowanej publikacji ks. prof. Kazimierza Śmigla i ks. dr. Piotra Lewandowskiego, którzy podjęli się opracowania i ukazania czytelnikowi życia religijnego i kościelnego mieszkańców Bydgoszczy w latach 1920–1939 w oparciu o wybór i analizę tekstów i artykułów zamieszczanych w tym czasie w gazecie „Dziennik Bydgoski”. Zaprezentowane materiały stanowią cenny i wartościowy przyczynek do ukazania i pogłębienia dotychczasowej wiedzy na temat przemian społeczno-religijnych i kościelnych Bydgoszczy na początku XX wieku.

Publikacja po stronie tytułowej zawiera słowo wstępne biskupa bydgoskiego Krzysztofa Włodarczyka (s. 5), w której dziękuje autorom za

„włożony trud”, docenia ich fachowość i kunszt oraz zaprasza do lektury każdego, kto pragnie zgłębić dzieje Bydgoszczy w latach 1920–1939, ale i szerzej – zapoznać się z wiarą pokolenia żyjącego w tym czasie”, następnie przedmowę (s. 7–10), wstęp (s. 11), spis treści (s. 13–38), podzielony na tytuły, lokalizację i numerację tekstów prasowych, wybór źródeł rękopiśmiennych i drukowanych oraz opracowań (s. 39–42). Zabrakło w opracowaniu zakończenia, czy też pewnego podsumowania zaprezentowanych tekstów i ich ogólnej analizy źródłowej, historycznej i społeczno-religijnej.

Zapoznając czytelnika i ukazując niniejszą bardzo obszerną publikację książkową, należy zauważyć, że wracanie do przeszłości i przybliżanie faktów, zdarzeń i życia społecznego, kulturalnego i religijnego ludzi, funkcjonowania państwa polskiego i Kościoła, różnych instytucji, organizacji, bardzo ubogaca każdego człowieka dając mu możliwość poznania dawnych faktów, okoliczności, problemów i życia ludzi określonej epoki i czasu, tożsamości narodowej, lokalnej, religijnej, jak też ubogaca i wyzwala wiele twórczych myśli i idei do współczesnego, aktualnego życia i działania. Taką okazję stwarza studiowanie, analizowanie i publikowanie tekstów, artykułów zamieszczanych w dawnych latach w prasie codziennej. Stąd też z zadowoleniem należy przyjąć i zapoznać się z treścią recenzowanej publikacji, wydanej w Wydawnictwie „Bernardinum” w Pelplinie.

„Dziennik Bydgoski” to polski dziennik ukazujący się w Bydgoszczy w latach 1907–1939, a od 1920 r. także w województwie poznańskim i pomorskim. W okresie międzywojennym było to główne i najważniejsze pismo – gazeta codzienna Bydgoszczy. Wtedy największy dziennik Polski zachodniej jednocześnie zaliczał się do pierwszej dziesiątki pism codziennych w skali ogólnokrajowej. Pismo współpracowało z korespondentami w Londynie, Paryżu, Berlinie i w Rzymie. Miało charakter chadecki i cieszyło się uznaniem w kręgach kościelnych, stąd jego znaczenie informacyjno-kreacyjne, kształtujące wiedzę oraz świadomość kościelną i religijną czytelnika.

Pomysł i podjęcie powyższych badań, przeprowadzona kwerenda w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Bydgoszczy i wybór 488 artykułów zasługuje na zainteresowanie i uwagę. Opracowanie wypełniając – jak piszą redaktorzy – lukę badawczą, daje badaczom okresu międzywojennego, jak i czytelnikom zainteresowanym historią Bydgoszczy, możliwość bliższego i bardziej szczegółowego poznania „katolicyzmu bydgoskiego”, a więc życia i działalności Kościoła analizowanego okresu. Można poznać religijność i katolicyzm bydgoski, który rozwinął się po włączeniu Bydgoszczy w 1920 r., po 150 latach niewoli pruskiej, z krótkimi

przerwami, do odrodzonego państwa polskiego. Do 1920 r. Bydgoszcz była zgermanizowana i protestancka (17% jej mieszkańców było katolikami). W latach 1920–1939 miasto powiększyło się dwukrotnie na skutek migracji licznej grupy Polaków-katolików do tego miasta. Wnieśli oni istotny wkład w rozwój polskiego i katolickiego oblicza Bydgoszczy oraz sprawili, że życie katolickie cechowało się większą intensywnością, jak też spowodowali, że religijność mieszkańców miasta była typowo polska – instytucjonalna powiązana z patriotyzmem, kultem maryjnym i uprzywilejowanym miejscem Kościoła katolickiego w państwie i społeczeństwie.

W dotychczasowych badaniach historycznych, jak zaznaczają redaktorzy opracowania, prezentowane materiały prasowe były mało wykorzystywane, gdyż różni autorzy piszący na te tematy sięgali głównie do źródeł akt parafialnych, diecezjalnych czy też ogólnopolskich lub statystycznych. Natomiast wykorzystanie i sięgnięcie – jak to uczynili redaktorzy publikacji – do źródeł typu prasowego rozszerza spektrum widzenia życia religijnego i katolickiego mieszkańców Bydgoszczy analizowanego okresu. Materiał źródłowy nosi znamię przemysłów oraz przeżyć redaktora tekstu, który rejestrował i opisywał, ale także przez nastrój organizacyjny samego wydarzenia oraz element dewocyjny, co ubogaca wartość relacji, a adresowanie jej do szerszego kręgu czytelników stanowi spontaniczną formę weryfikacji treści zawartej w przekazie.

Redaktorzy publikacji napracowali się nad obfitym i bogatym materiałem źródłowym, gdyż nie tylko przeprowadzili wnikliwą i bardzo pracochłonną kwerendę, ale jednocześnie wprowadzili pewne zmiany w pisowni dawnych tekstów, zastosowali rozszerzenia skrótów i niezrozumiałych tytułów czy nazw tytułów w nawiasach kwadratowych, zgodnie z zasadami edytorstwa źródeł nowożytnych. Wykorzystali, co wymagało sporego wysiłku badawczego, kwerendy w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie i Archiwum Kurii Metropolitalnej tamtejszej, przeanalizowali i opisali liczne źródła rękopiśmienne i drukowane oraz opracowania. Na uwagę zasługują bardzo liczne, rozbudowane i szczegółowe przypisy zamieszczone przy wielu tekstach i artykułach, odnoszące się szczególnie do osób, nazw różnych urzędów, instytucji, stowarzyszeń i organizacji, które bardzo pomagają i ułatwiają czytelnikowi zrozumienie i poznanie treści zamieszczonych tekstów sprzed ponad stu lat.

Publikacja godna jest polecenia mieszkańcom Bydgoszczy i rejonu bydgoskiego, wiernym diecezji bydgoskiej oraz osobom interesującym się historią i dziejami „małych ojczyzn”.